

EDICIJA KLASICI SVETSKE KNJIŽEVNOSTI

VODENICA NA FLOSI, Džordž Eliot

VELIKI GETSBI, Skot Ficdžerald

PRVI LJUBAVNIK, Anton Čehov

POSLEDNJE SKRETANJE ZA BRUKLIN, Hjubert Selbi

ČETIRI TRAGEDIJE: ROMEO I JULIJA,

HAMLET, MAGBET, KRALJ LIR, Vilijam Šekspir

PRESUDA – SABRANE PRIPOVETKE, Franc Kafka

NA PUTU, Džek Keruak

OŠTRICA BRIJAČA, Somerset Mom

DAMA S KAMELIJAMA, Aleksandar Dima Sin

ČOVEK BEZ OSOBINA, Robert Muzil

JADI MLADOGA VERTERA, Johan Volfgang Gete

STAKLENO ZVONO, Silvija Plat

JEDNA SVANOVA LJUBAV, Marsel Prust

MRTVE DUŠE, Nikolaj Gogolj

TES OD RODA D'ERBERVILA, Tomas Hardi

PROCES, Franc Kafka

ZLOČIN I KAZNA, Fjodor Dostojevski

SLIKA DORIJANA GREJA, Oskar Vajld

IDIOT, Fjodor Dostojevski

MALE ŽENE / DOBRE SUPRUGE, Luiza Mej Olkot

ODABRANE DRAME: ČOVEK JE ČOVEK, OPERA ZA TRI
GROŠA; MAJKA HRABROST I NJENA DECA, Bertolt Breht

BOGORODIČINA CRKVA U PARIZU, Viktor Igo

ZAPISI IZ PODZEMLJA, Fjodor Dostojevski

MAJSTOR I MARGARITA

MIHAIL BULGAKOV

Prevela
Zlata Kocić

■ Laguna ■

Sadržaj

Fenomen *Majstor i Margarita*
(Zlata Kocić)

PRVI DEO

Prvo poglavlje
NIKAD SE NE UPUŠTAJTE U
RAZGOVOR S NEPOZNATIMA

Drugo poglavlje
PONTIJE PILAT

Treće poglavlje
SEDMI DOKAZ

Četvrto poglavlje
POTERA

Peto poglavlje
BILO JE TO U GRIBOJEDOVLJEVOM DOMU.

Šesto poglavlje

ŠIZOFRENIJA, KAO ŠTO JE I BILO REČENO

Sedmo poglavlje

UKLETI STAN

Osmo poglavlje

DUEL IZMEĐU PROFESORA I PESNIKA

Deveto poglavlje

KOROVJOVLJEVE MAJSTORIJE.

Deseto poglavlje

VESTI IZ JALTE

Jedanaesto poglavlje

RAZDVAJANJE IVANOVE LIČNOSTI

Dvanaesto poglavlje

CRNA MAGIJA I NJENO RAZOTKRIVANJE

Trinaesto poglavlje

POJAVA JUNAKA

Četrnaesto poglavlje

SLAVLJEN BUDI, PEVČE!.

Petnaesto poglavlje

SAN NIKANORA IVANOVIČA

Šesnaesto poglavlje

POGUBLJENJE

Sedamnaesto poglavlje

NESPOKOJAN DAN

Osamnaesto poglavlje

ZLOSREČNI POSETIOCI

DRUGI DEO

Devetnaesto poglavlje

MARGARITA

Dvadeseto poglavlje

AZAZELOVA POMADA.

Dvadeset prvo poglavlje

LET

Dvadeset drugo poglavlje

PRI SVEĆAMA

Dvadeset treće poglavlje

VELIKI BAL KOD SATANE

Dvadeset četvrto poglavlje

IZVLAČENJE MAJSTORA.

Dvadeset peto poglavlje

KAKO JE PROKURATOR
POKUŠAO DA SPASE JUDU IZ KIRIATA

Dvadeset šesto poglavlje

POKOP

Dvadeset sedmo poglavlje

KRAJ STANU BROJ 50

Dvadeset osmo poglavlje

POSLEDNJE KOROVJOVLJEVE

I BEHEMOTOVE PUSTOLOVINE

Dvadeset deveto poglavlje

ODLUČENA JE SUDBINA

MAJSTORA I MARGARITE

Trideseto poglavlje

VREME JE! VREME JE!.

Trideset prvo poglavlje

NA VRAPČIJIM GORAMA

Trideset drugo poglavlje

OPROŠTAJ I VEČNO BORAVIŠTE

EPILOG.

O autoru

PRVI DEO

... ali ko si ti, najzad?

*– Deo sam one sile koja večito streml zlu, a večito
tvori dobro.*

Gete, Faust

Prvo poglavlje

NIKAD SE NE UPUŠTAJTE U RAZGOVOR S NEPOZNATIMA

Jednom, u proleće, dok je sunce nezapamćeno pržilo sa zapada, kod Patrijaršijskog ribnjaka u Moskvi pojavila su se dva građanina. Jedan od njih, u sivkastom letnjem odelu, bio je malena rasta, uhranjen, gole, ćelave glave; svoj pristojni šešir u obliku piroške nosio je u ruci, a brižljivo izbrijano lice krasile su mu neprirodno velike naočari u crnom rožnatom okviru. Drugi – plećati, ridkasti, razbarušeni mladić s kariranim kačketom zabačenim na potiljak – imao je na sebi kaubojsku košulju, bele pantalone kao izvakane i crne platnene patike.

Prvi je bio glavom Mihail Aleksandrovič Berlioz, predsednik uprave jednog od najvećih moskovskih književnih udruženja sa skraćenim nazivom MASSOLIT, i urednik debelog časopisa za umetnost, a njegov mladi saputnik bio je pesnik Ivan Nikolajevič Ponirjov, koji je pisao pod pseudonimom Bezdomni.

Čim su dospeli u senku lipa, koje su tek počinjale da zelene, pisci najpre pohitaše do šareno obojenog kioska s natpisom „Pivo i mineralna voda“.

Da, treba uočiti prvu čudnovatost ove strašne majske večeri. Ne samo pored kioska već i duž čitave aleje paralelne sa ulicom Mala Brona, nije bilo žive duše. U ovo doba dana, kada čovek, kako se čini, više ne može ni da diše, kada sunce, usijavši Moskvu, kroz jaru zapada nekud iza Sadovog prstena – niko nije došao pod lipe, niko nije seo na klupu, aleja je bila pusta.

– Dajte nam kisele vode – zamoli Berlioz.

– Nema kisele – odgovori žena iz kioska, zbog nečeg uvređena.

– Ima li piva? – promuklim glasom zapita Bezdomni.

– Pivo stiže doveče – odgovori žena.

– A šta imate? – upita Berlioz.

– Sok od kajsija, ali topal – kaza žena.

– Ma dajte, dajte, dajte!

Pri točenju soka stvori se obilna žuta pena, i zamirisa na berbernicu. Pošto su ispili sok, pisce istom spopade štucanje, oni platiše i sedošu na klupu, okrenuti licem prema ribnjaku, a leđima prema Bronoj ulici.

Tada se zbila druga čudnovatost, koja se ticala samo Berliozu. On iznenada prestade da štuca, srce mu zalupa jače i na trenutak se nekud izgubi, a zatim se vrati, ali s tupom iglom koja beše u njega zabodena. Berliozu, pritom, spopade strah, neosnovan, ali tako silan da je poželeo da istog trenu glavom bez obzira pobegne s Patrijaršijskog ribnjaka. Berlioz se žalosno osvrte, ne shvatajući šta ga je to uplašilo. Prebledeo, on prebrisa maramicom čelo, pomislivši: „Šta je ovo sa mnom? Nikad mi se ovako nešto nije desilo. Srce preskače... Premoren sam... Možda bi trebalo da oteram sve dođavola, pa pravac u Kislovodsk...“

I u tom času ispred njega se zgusnu sparni vazduh, i od tog vazduha bi satkan prozračni građanin čudnog-čudnog

izgleda. Na majušnoj glavi – džokejski kačket; karirani žaketić, takođe vazdušast... Građanin gotovo hvat visok, ali uskih ramena, neverovatno mršav i lica, molim da obratite pažnju, podrugljivog.

Berliozov život odvijao se tako da ovaj nije bio naviknut na neobične pojave. Ubledevši još više, on iskolači oči i, zbunjen, pomisli: „Ovo nije moguće!“

Ali ovo je, avaj, bilo moguće, i građanin-dugajlija koji se provideo klatio se pred njim levo i desno, ne dodirujući zemlju.

Berlioz tada obuze takav užas da je zatvorio oči. A kad ih je otvorio – vide da sve beše prošlo: opsena se rasplinula, karirani je iščezao, a ujedno je i tupa igla ispala iz srca.

– Uf, dođavola! – uzviknu urednik. – Da znaš, Ivane, samo što me kap nije udarila od vrućine! Čak sam imao nešto kao halucinaciju... – on pokušava da se osmehne, ali mu je iz očiju još izbijao nemir i ruke su mu drhtale.

Ipak, on se postepeno umirio, rashladio se maramicom i prilično se bodro oglasivši: „Eto, dakle...“, nastavio razgovor prekinut ispijanjem soka od kajsija.

To je bio razgovor, kao što se kasnije saznalo, o Isusu Hristu. Radilo se o tome da je urednik naručio od pesnika, za naredni broj časopisa, veliku antireligioznu poemu. Tu poemu Ivan Nikolajevič je napisao, i to za vrlo kratko vreme, ali, nažalost, nije njome nimalo zadovoljio urednika. Bezdomni je glavnu ličnost svoje poeme, to jest Isusa, prikazao u najcrnijim bojama, pa ipak je čitavu poemu, po mišljenju urednika, trebalo pisati iznova. I evo sad je urednik držao pesniku neku vrstu predavanja o Isusu, kako bi istakao osnovnu pesnikovu grešku. Teško je reći šta je zapravo zavelo Ivana Nikolajeviča, da li moć plastičnog prikazivanja svojstvena njegovom talentu, ili potpuno nepoznavanje predmeta o kome je pisao, tek, njegov Isus ispao je... pa,

potpuno živi lik, Isus koji je nekad postojao, samo, istina, Isus koga karakterišu sve moguće negativne crte. Berlioz je pak hteo da dokaže pesniku da nije najvažnije to kakav je bio Isus, da li loš ili dobar, već to da taj Isus kao ličnost uopšte nije postojao na svetu i da su sve priče o njemu – obične izmišljotine, najobičniji mit.

Treba reći da je urednik bio čovek načitan i da je u svom obrazlaganju veoma znalački ukazivao na drevne istoričare – na primer, na znamenitog Filona iz Aleksandrije, na sjajno obrazovanog Josifa Flavija – koji nikada ni jedinom rečju nisu spomenuli postojanje Isusovo. Pokazujući solidnu erudiciju, Mihail Aleksandrovič je saopštio pesniku, između ostalog, i to da ono mesto u petnaestoj knjizi, u četrdeset četvrtoj glavi čuvenih Tacitovih *Anala*, gde se govori o pogubljenju Isusovom, nije ništa drugo do pozniji krivotvoreni dodatak.

Sve što je urednik saopštavao za pesnika je predstavljalo novost, on je pažljivo slušao Mihaila Aleksandroviča, upiljivši u njega svoje živahne zelene oči, i samo bi ponekad štucnuo, šapatom psujući sok od kajsija.

– Nema nijedne istočnjačke religije – govorio je Berlioz – u kojoj, po pravilu, bezgrešna devica ne donosi na svet boga. I hrišćani su, ne izmisliši ništa novo, upravo tako sazdali svoga Isusa, koji, u stvari, nikada nije živeo. Eto baš na to i treba baciti težište...

Visoki tenor Berliozov razlegao se pustom alejom i što je više Mihail Aleksandrovič zalazio u neprohodne oblasti u koje se, bez bojazni da će slomiti vrat, može upustiti jedino obrazovan čovek – pesnik je saznavao sve više i više interesantnih i korisnih stvari i o egipatskom Ozirisu, milostivom bogu i sinu Neba i Zemlje, i o feničanskom bogu Tamuzu, i o Marduku, pa čak i o manje poznatom strašnom

bogu Viclipucliju, koga su nekada veoma poštovali Asteci u Meksiku.

I eto, upravo dok je Mihail Aleksandrovič pripovedao pesniku o tome kako su Asteci pravili figurinu od testa, Viclipuclija, u aleji se pojavio prvi čovek.

Kasnije, kada je, otvoreno govoreći, bilo već dockan, razne ustanove dostavile su svoje izveštaje sa opisom toga čoveka. Upoređivanje tih izveštaja mora svakako da nas zapanji. U jednom od njih kaže se da je taj čovek bio niskog rasta, da je imao zlatne zube i da je hramao na desnu nogu. U drugom – da je taj čovek bio ogromnog rasta, da su mu zubne navlake bile od platine, da je bio hrom na levu nogu. Treći lakonski saopštava da osobenih znakova taj čovek nije imao.

Mora se priznati da nijedan od ovih izveštaja ne vredi ništa.

Pre svega: ni na jednu nogu opisivani nije hramao, a rasta nije bio ni malog ni ogromnog, već je jednostavno bio visok. Što se tiče zuba, s leve strane imao je platinaste navlake, a s desne – zlatne. Bio je u skupocenom sivom odelu, u inostranim cipelama iste boje kao odelo. Siva bereta bila mu je vešto nakrivljena na uvo, pod miškom je nosio štap sa crnom drškom u obliku pudličine glave. Na izgled – četrdesetak i kusur godina. Usta nekako kriva. Izbrijan glatko. Brinet. Desno oko crno, levo iz nekih razloga zeleno. Obrve crne, ali jedna viša od druge. Rečju – stranac.

Prošavši pored klupe na kojoj su sedeli urednik i pesnik, stranac ih pogleda ispod oka, zaustavi se i iznenada sede na susednu klupu, na dva koraka od prijatelja.

„Nemac...“, pomisli Berlioz.

„Englez...“, pomisli Bezdomni, „vidi ga, trpi rukavice po ovoj vrućini!“

A stranac odmeri pogledom visoke zgrade koje su činile kvadratni ram oko ribnjaka, pri čemu beše приметно da ovo mesto vidi prvi put i da ga ono zanima.

Pogled mu se zadržao na gornjim spratovima, u čijim se oknima bleštavo odražavalo izlomljeno sunce, koje je odlazilo od Mihaila Aleksandroviča zauvek; zatim je skliznuo pogledom naniže, gde su stakla već počinjala da tamne u predvečerju, nečemu se snishodljivo osmehnuo, zažmirio, stavio ruke na dršku štapa, a bradu na ruke.

– Ti si, Ivane – govorio je Berlioz – veoma dobro i satirično prikazao, na primer, rođenje Isusa, sina božjeg, ali suština je u tome da se još pre Isusa rodio čitav niz sinova božjih kao što je, recimo, frigijski Atis, a ukratko govoreći, nijedan od njih nije ni bio rođen i nije ni postojao, pa tako i Isus, i neophodno je da, umesto rođenja ili, pretpostavimo, poklonjenja mudraca, opišeš besmislene glasine o tom poklonjenju. A inače, ispada po tvojoj priči da je on zaista bio rođen...

Bezdomni ovde pokuša da prekine štucavicu koja ga je izmučila, zaustavi dah, od čega štucnu još mučnije i jače, a Berlioz u tom istom trenutku prekide svoj govor, pošto je stranac odjednom ustao i uputio se prema piscima.

Ovi ga pogledaše začuđeno.

– Oprostite, molim vas – progovori pridošlica sa stranim prizvukom, ali ne izvrćući reči – što sam, iako se ne poznajemo, dopustio sebi da... ali predmet vašeg učenog razgovora toliko je zanimljiv da...

On tada učtivo skide beretu, i prijateljima ne preostade ništa drugo do da se pridignu i naklone.

„Ne, pre će biti da je Francuz...“, pomisli Berlioz.

„Poljak?“, pomisli Bezdomni.

Mora se primetiti da je stranac već prvim rečima izazvao kod pesnika odvratnost, dok se Berliozu gotovo dopao, to jest, ne baš dopao nego... kako bi se reklo... zainteresovao ga je, šta li.

– Dozvoljavate da sednem? – učtivo upita stranac i prijatelji se, nekako i protiv svoje volje, razmakoše; stranac se spretno smesti između njih i istog trena se uključi u razgovor.

– Ako sam dobro čuo, izvoleli ste govoriti o tome kako Isus nije ni postojao? – upita stranac, okrećući prema Berliozu svoje levo zeleno oko.

– Da, dobro ste čuli – učtivo odgovori Berlioz – upravo sam tako i rekao.

– Ah, kako je to zanimljivo! – uskliknu stranac.

„A kog li đavola ovaj traži?“, pomisli Bezdomni mršteći se.

– A jeste li se vi složili sa svojim sagovornikom? – zainteresovana se nepoznati, okrenuvši se nadesno prema Bezdomnom.

– Stoprocentno! – potvrdi ovaj onako kako je voleo da se izražava – bombasto i figurativno.

– Izvanredno! – uskliknu nezvani sagovornik i, zbog nečeg se kradomice osvrnuvši i utišavši svoj duboki glas, reče: – Izvinite ako sam nametljiv, ali ja sam razumeo da vi, povrh svega ostalog, još ni u Boga ne verujete? – On načini uplašene oči i dodade: – Kunem se, nikome neću reći!

– Da, mi ne verujemo u Boga – odgovori Berlioz, blago se podsmehnuvši ovoj uplašenostranac – ali o tome može da se govori sasvim slobodno.

Stranac se zavali na naslon klupe i upita, pri čemu gotovo potciknu od znatiželje:

– Vi ste ateisti?!

– Da, ateisti smo – osmehujući se reče Berlioz, a Bezdomni pomisli ljutito: „Al’ se navrzô, inostrani gusan!“

– Oh, kakva divota – povika čudnovati stranac i zavrte glavom, gledajući čas u jednog, čas u drugog pisca.

– U našoj zemlji ateizmu se ne čudi niko – diplomatski učtivo reče Berlioz. – Većina našeg stanovništva je svesno i odavno prestala da veruje u bajke o Bogu.

Tada stranac izvede nešto neočekivano – ustade i steže preneraženom uredniku ruku, izgovarajući ove reči:

– Dozvolite da vam zahvalim, od sveg srca!

– Na čemu mu to zahvaljujete? – trepćući očima, zainteresova se Bezdomni.

– Na veoma važnom podatku, koji je meni kao putniku izuzetno zanimljiv – višeznačno podigavši prst objasni inostrani čudak.

Važan podatak je, očigledno, zaista snažno delovao na putnika, jer ovaj uplašeno prelete zgrade pogledom, kao da se boji da će u svakom prozoru ugledati po jednog ateistu.

„Ne, on nije Englez“, pomisli Berlioz, a Bezdomni pomisli: „Gde li se samo izveštio da govori ruski ovako, eto, to je ono što me zanima!“, i ponovo se namršti.

– Ali dozvolite da vas upitam – posle nedoumice pune nemira progovori strani gost – a kako ćemo onda sa dokazima o bitiju božjem, kojih, kao što je poznato, ima tačno pet?

– Avaj! – sažaljivo odgovori Berlioz. – Nijedan od tih dokaza ne vredi ništa, i čovečanstvo ih je odavno odložilo u arhiv. Jer, složićete se, u oblasti razuma nikakvog dokaza o postojanju Boga ne može biti.

– Bravo! – povika stranac. – Bravo! Vi ste u celini ponovili misao nespokojnog starca Emanuela po tom pitanju. Ali kakav kuriozitet: on je potpuno pobio svih pet dokaza, a zatim je, kao da se sam sebi podsmeva, izgradio sopstveni šesti dokaz!

– Kantov dokaz – delikatno se osmehnuvši, ne složi se obrazovani urednik – takođe nije ubedljiv. I nije zalud Šiler govorio da Kantovo rasuđivanje na tu temu može da zadovolji samo robove, a Štraus se tom dokazu jednostavno smejao.

Berlioz je ovako govorio, a u sebi u isto vreme mislio: „Ali ipak, ko je ovaj i otkud ruski tako dobro govori?“

– Toga Kanta bi trebalo, pa još za takve dokaze, strpati u Solovke barem na tri godine! – potpuno neočekivano izvali Ivan Nikolajevič.

– Ivane! – zbunjeno šapnu Berlioz.

Ali predlog da Kant bude bačen u Solovke ne samo da nije zapanjio stranca nego ga je čak oduševio.

– Upravo to, upravo to – povika on, i njegovo levo zeleno oko, okrenuto Berliozu, sevnu. – To je pravo mesto za njega! Pa ja mu lepo kažem, onomad za doručkom: „Profesore, kako vam drago, ali smislili ste nešto nesuvislo. Možda vam je to i pametno, ali je vraški nerazumljivo. Ismevaće vas.“

Berlioz iskolači oči. „Za doručkom... Kantu...? Šta ovaj tu bulazni?“, pomisli on.

– Ali – nastavi stranac, ne zbunjujući se zbog Berliozove zapanjenosti i obraćajući se pesniku – nemoguće ga je strpati u Solovke, a razlog je taj što on već više od sto godina boravi u mestima znatno udaljenijim nego što su Solovke, i odande ga niko ne može izvući, ni na koji način, uveravam vas.

– E, žao mi je! – izjasni se pesnik-inadžija.

– I meni je žao – potvrdi nepoznati sevajući okom, i nastavi: – Ali evo koje pitanje mene muči: ako Boga nema, onda ko, pitamo se, ko onda upravlja čovekovim životom, i uopšte celokupnim poretkom na zemlji?

– Pa čovek sam upravlja – ljutito požuri Bezdomni s odgovorom na ovo, priznaćete, ne sasvim jasno pitanje.

– Oprostite – blago odvratila nepoznati – da bi se upravljalo, mora se nekako imati precizan plan za određeno, makar koliko-toliko pristojno vreme. A dozvolite da vas upitam, kako to može da upravlja čovek, ako je on lišen mogućnosti ne samo da sačini bilo kakav plan makar i za neki smešno kratak period, pa, recimo, od oko hiljadu godina, nego ne može da garantuje čak ni za svoj sopstveni sutrašnji dan?

Odista – tu se nepoznati okrenu prema Berliozu – zamislite da ste vi, na primer, počeli da upravljate, da raspolažete i drugima i sobom, uopšte, da tako kažemo, da ste postali popularni, i odjednom... dobijete... tja... tja... sarkom pluća... – Tu se stranac slatko nasmešio, kao da mu je misao o sarkomu pluća pričinila zadovoljstvo – da, sarkom... – žmirajući kao mačak, ponovi on tu zvučnu reč – i eto, vašem upravljanju tu je kraj! Ničija sudbina, osim vaše, više vas ne zanima. Vaši bližnji počinju da vas lažu, a vi, osećajući da nešto nije u redu, jurite učenim doktorima, zatim šarlata-nima, a dešava se i – vračarama. Kao i prvo i drugo, tako je i treće – potpuno besmisleno, vi to i sami shvatate. I sve se to završava tragično: onaj što je nedavno računao da nečim upravlja, odjednom se nađe nepomičan i položen u drvenom kovčegu, i oni oko njega, shvatajući da vajde od njega više nikakve nema, spaljuju ga u peći. A dešava se još i gore: čovek se taman spremio na put u Kislovodsk – tu stranac zažmiri prema Berliozu – reklo bi se, sitan poduhvat, kad – ni to ne može da ostvari, jer se, neznano zašto, odjednom oklizne i podleti pod tramvaj! Nećete mi valjda reći da je on sam sobom tako upravljao? Nije li ispravnije misliti da je njime rukovodio neko sasvim drugi? – ovde se nepoznati zasmejao čudnim smehom.

Berlioz je s velikom pažnjom slušao neprijatnu priču o sarkomu i tramvaju, i nekakve nemirne misli ga spopadoše.

„Nije on stranac... nije stranac...“, mislio je, „on je jako čudna osoba... ali, dozvolite, ko je on?“

– Vi biste da zapalite, koliko vidim? – iznenada se obrati nepoznati Bezdomnom. – Koje biste najradije?

– A vi, biće, imate raznorazne? – smrknuto upita pesnik koji beše ostao bez ijedne cigarete.

– Koje biste najradije? – ponovi nepoznati.

– Pa, „našu marku“, zlrado odgovori Bezdomni.

– „Naša marka“...

I urednika i pesnika nije toliko zaprepastilo to što se u tabakeri našla upravo „naša marka“ koliko ih je zaprepastila sama tabakera. Bila je ogromna, od žeženog zlata, i na njenom poklopcu, prilikom otvaranja, zasvetluca plavim i belim sjajem trougao od brilijanata.

Tu su pisci pomislili različito. Berlioz: „Ama, stranac je!“, a Bezdomni: „Au, đavo da ga nosi! A?“

Pesnik i vlasnik tabakere zapališe, a Berlioz, nepušač, zahvali i odbi.

„Moraću da mu uzvratim ovako“, odluči Berlioz, „da, čovek je smrtan, niko to i ne osporava. Ali reč je o tome da...“

Ali on nije uspeo da izrekne ove reči, kad stranac progovori:

– Da, čovek je smrtan, ali nije u tome sva nevolja. Loše je to što je on ponekad iznenada smrtan, eto u tome je trik! I što nikako ne može da kaže šta će raditi večeras.

„Nekako neumesno postavljen problem...“, pomisli Berlioz i usprotivi se:

– E pa, ovo je već preterivanje. Kako će mi proteći današnje večer, to manje-više pouzdano znam. Samo se po sebi razume, ako mi na Bronoj padne na glavu cigla...

– Cigla iz čista mira – sugestivno ga prekide nepoznati – nikome i nikada na glavu neće pasti. A vama konkretno, verujte mi, ona ni u kom slučaju ne preti. Vi ćete umreti drukčijom smrću.

– Vi možda znate i kakvom upravo – s potpuno prirodnom ironijom zapita Berlioz, upuštajući se u nekakav doista neumestan razgovor – pa ćete mi reći?

– Rado – odazva se neznanac. On odmeri Berlioza pogledom, kao da se spremao da mu šije odelo, promrmlja kroza

zube nešto kao: „Jedan, dva... Merkur u drugoj kući... mesec otišao... šest – nesreća... večer – sedam...“, i glasno i radosno izjavi: – Vama će odrubiti glavu!

Bezdomni se grozno i besno izbeći na bezobzirnog neznanca, a Berlioz upita s izveštačenim osmehom:

– A ko zapravo? Neprijatelji? Intervencionisti?

– Ne – odgovori sabesednik. – Ruskinja, komsomolka.

– Hm... – othuknu Berlioz, jer ga je neznančeva šala razdražila – e pa, to je, oprostite, malo verovatno.

– I ja molim za izvinjenje, ali to je tako. Da, hteo bih da vas pitam... Šta ćete raditi večeras, ako nije tajna?

– Nema tajne. Najpre ću da svratim kući u Sadovu, a posle će, u deset uveče, u MASSOLIT-u biti sednica i ja ću predsedavati.

– Ne, to ne može biti nikako – odlučno se usprotivi stranac.

– A zbog čega?

– Zbog toga – odgovori stranac i žmirkajući očima pogleda u nebo gde su, predosećajući večernje osveženje, bešumno kružile crne ptice – što je Anuška već kupila suncokretovo ulje, i ne samo da ga je kupila već joj se čak i prolilo. Tako da sednice neće biti.

Tada ispod lipa nastaje ćutanje, što je i potpuno razumljivo.

– Oprostite – progovori Berlioz posle pauze, bacajući pogled na stranca koji brblja besmislice – kakve veze tu ima suncokretovo ulje... i kakva Anuška?

– Suncokretovo ulje je tu evo zbog čega – odjednom progovori Bezdomni, očevidno rešen da nepoznatom sagovorniku objavi rat. – Jeste li vi, građanine, imali prilike da boravite nekad u duševnoj bolnici?

– Ivane!... – tiho uzviknu Mihail Aleksandrovič.

Ali se stranac nimalo nije uvredio, nego se najveselije zakikota.

– Boravio sam, boravio, i to ne jednom! – povika on kroza smeh, ali ne skidajući oka, koje se nije smejalo, s pesnika.

– Gde ja sve nisam boravio! Žao mi je samo što ne stigoh da upitam profesora šta je to šizofrenija. Tako da ćete ga vi već i sami o tome zapitati, Ivane Nikolajeviču.

– Otkud znate kako se ja zovem?

– Ali molim vas, Ivane Nikolajeviču, pa ko ne zna za vas! – Tu stranac izvuče iz džepa jučerašnji broj Literaturne gazete, i Ivan Nikolajevič već na prvoj strani ugleda svoju sliku, a pod njom sopstvene stihove. Ali taj dokaz slave i popularnosti, koji ga je još juče radovao, ovog puta nimalo ne obradova pesnika.

– Izvinite – reče on i lice mu se smrknu – možete li da nas pričekate jedan minut? Hteo bih drugu da kažem nekoliko reči.

– O, sa zadovoljstvom! – uzviknu nepoznati. – Ovde je tako lepo, ispod lipa, a ja, uzgred, nikuda i ne žurim.

– Znaš šta, Mišo – počeo da šapuće pesnik, odvučavši Berliozu u stranu – nije on nikakav turista, nego je špijun. To je – ruski emigrant, koji je uspeo da se provuče ovamo. Traži od njega dokumenta dok nije otišao...

– Ma šta kažeš!? – uznemireno šapnu Berlioz, a u sebi pomisli: „Auh, i u pravu je!“

– Veruj mi što ti kažem – šištao mu je u uvo pesnik – on se pravi budala da bi ponešto izvukao. Čuješ li kako govori ruski – pesnik je govorio i kosio oči, pazeći da nepoznati ne odmagli – ajde da ga zadržimo, inače će da ode...

I pesnik povuče Berliozu za ruku prema klupi.

Neznanac nije sedeo, već je stajao kraj klupe, držeći u ruci nekakvu knjižicu tamnosivih korica, nabijenu kovertu od kvalitetnog papira i posetnicu.

– Oprostite mi što sam, u žaru naše prepirke, zaboravio da vam se predstavim. Evo moje posetnice, tu su pasoš i

poziv da dođem u Moskvu radi konsultacije – izgovori nepoznati ubedljivim glasom, pronicljivo gledajući u oba pisca.

Ovi se zbuniše. „Gle ti đavola, sve je čuo...“, pomisli Berlioz i učtivim pokretom ruke pokaza da nema potrebe za podnošenjem dokumenata. Dok ih je stranac pružao uredniku, pesnik stiže da snimi pogledom reč „profesor“ odštampanu na posetnici stranim slovima i početno slovo prezimena – W.

– Drago mi je – zbunjeno promrmlja urednik u međuvremenu, i stranac strpa dokumenta u džep.

Odnosi su na taj način bili opet uspostavljeni, pa sva trojica ponovo sedoš na klupu.

– Pozvani ste kod nas u svojstvu savetnika, profesore? – upita Berlioz.

– Da, kao savetnik.

– Jeste li Nemac? – zapita Bezdolni.

– Ja? – odgovori pitanjem profesor i najednom se zamisli.

– Da, možda Nemac... – reče.

– Ruski govorite sjajno – primeti Bezdolni.

– O, ja sam inače poliglota i znam veliki broj jezika – odgovori profesor.

– A šta ste po struci? – zainteresova se Berlioz.

– Ja sam stručnjak za crnu magiju.

„Eto ti ga sad!“, Mihailu Aleksandroviču pojuri krv u glavu.

– I vi ste... kao stručnjak za tu oblast pozvani kod nas? – zamucnuvši upita on.

– Da, kao takav sam pozvan – potvrdi profesor i objasni: – Ovde su u državnoj biblioteci pronađeni originalni rukopisi crnog maga Žerbera iz Orilaka, iz desetog veka. Pa se, eto, traži da ih protumačim. Ja sam za to jedini stručnjak na svetu.

– A-a! Vi ste istoričar? – s velikim olakšanjem i poštovanjem upita Berlioz.

– Istoričar sam – potvrdi naučnik i iznebuha dodade:
– Večeras će se na Patrijaršijskom ribnjaku odigrati zanimljiva storija!

Ovo opet do krajnosti začudi i urednika i pesnika, a profesor ih pozva prstom k sebi i, kad se nagoše k njemu, prošapta:

– Imajte u vidu da je Isus postojao.

– Vidite, profesore – s usiljenim osmehom odvrati Berlioz – mi cenimo vaše veliko znanje, ali se po tom pitanju držimo drugoga gledišta.

– E pa, nisu potrebna nikakva gledišta – odgovori strani profesor – jednostavno, on je postojao, i gotovo.

– Ali potreban je valjda neki dokaz – poče Berlioz.

– Ni dokazi nikakvi nisu potrebni – odgovori profesor i poče da govori poluglasno, pri čemu, ne zna se kako, nestade njegovog stranog naglaska. – Sve je jednostavno: u belom plaštu...